

Engagementsverklaring diversiteit, gelijke kansen en inclusie in hoger onderwijs

1 Context

In dit onderdeel wordt geschetst in welke maatschappelijke context en hogeronderwijscontext deze engagementsverklaring tot stand is gekomen.

- (Super)diversiteit is anno 2024 een onomkeerbare maatschappelijke realiteit. Dat biedt kansen en vormt tegelijk ook uitdagingen. Deze steeds groeiende diversiteit is immers bijzonder complex, vloeibaar en veranderlijk, en laat zich niet zo eenvoudig aflijnen, meten of in hokjes stoppen (Djait, 2021; Geldof, 2015; Schrooten, Emmers & Pulinx, 2021). Studenten worden in het hoger onderwijs opgeleid opdat ze in staat zijn om te participeren en bij te dragen aan een samenleving die wordt gekenmerkt door deze (super)diversiteit (Vlaamse Onderwijsraad, 2019a).
- Het Vlaamse hoger onderwijs wordt gekenmerkt door een brede toegang en een vrije studiekeuze (Cincinnati, 2020; Hemelsoet, 2021; zie ook Vlaamse Onderwijsraad, 2021a, 2021b, 2022a, 2022b, 2022c, 2023).
- Er worden reeds belangrijke inspanningen geleverd in het hoger onderwijs om constructief om te gaan met diversiteit en zo een inclusieve leef- en leeromgeving te creëren voor alle studenten en medewerkers, en dit zowel op overheids-, institutie-, opleidings- als studentniveau (Jacobs & De Jong, 2021; zie ook NVAO, 2023).
- Dat heeft geresulteerd in toenemende participatie aan het hoger onderwijs (Departement Onderwijs & Vorming, 2023), en daardoor ook in toenemende diversiteit onder studenten, maar ook onder de medewerkers (Hemelsoet, 2021; Jacobs & De Jong, 2021).
- Ondanks die inspanningen weerspiegelen de populatie studenten en medewerkers aan de Vlaamse hogeronderwijsinstellingen nog niet de diversiteit in de bredere samenleving (Jacobs & De Jong, 2021; Schrooten, Emmers & Pulinx, 2021; SERV, 2020, Vlaamse Onderwijsraad, 2019b). Niet elke student heeft gelijke kansen op participatie in het hoger onderwijs (Cincinnati, 2020; Hemelsoet, 2021), en ook niet op doorstroom in en op uitstroom uit het hoger onderwijs (Jacobs & De Jong, 2021).
- Er is nochtans voldoende nood aan hoogopgeleiden in de kennismaatschappij die Vlaanderen anno 2024 is, waardoor het aanwezige talent in de samenleving voldoende moet worden aangeboord (Vlaamse Onderwijsraad, 2019a).
- Het behoort dus tot de kern van de opdracht van het hoger onderwijs om aandacht te hebben voor diversiteit, en om er op een weloverwogen manier mee om te gaan. Diversiteit is de realiteit in de samenleving en inclusie kan worden gezien als de hefboom om die diversiteit ook in het hoger onderwijs ten volle te realiseren (Schrooten, Emmers & Pulinx, 2021).
- Dat kan enkel worden gerealiseerd met de betrokkenheid en het engagement van alle hogeronderwijsactoren.

2 Kaders en regelgeving

In dit onderdeel wordt een niet-exhaustieve lijst van kaders en regelgeving meegegeven, gaande van het wereldwijde niveau, via het Europese niveau, tot onze federale en Vlaamse context.

- Artikel 26 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, aangenomen in 1948, stelt dat eenieder recht heeft op onderwijs en dat hoger onderwijs openstaat voor eenieder die daartoe de begaafdheid bezit.
- De Belgische antidiscriminatiewetgeving bestaat uit verschillende wetten, onder meer de Wet tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden (30 juli 1981) en aanvullend de Wet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (10 mei 2007).
- De voorbije decennia werden via de eenmaking van het Europese hoger onderwijs tal van maatregelen genomen om de toegang tot het hoger onderwijs te bevorderen, startende met de Bolognaverklaring van 1999 en de concretisering in Vlaanderen via het Structuurdecreet van 2003 en het Flexibiliseringsdecreet van 2004. Dat proces heeft via de introductie van een creditsysteem en de inzet op levenslang leren de participatie verhoogd.
- In 2009 ratificeerde België het internationale verdrag van personen met een handicap (IVRPH). België, en ook Vlaanderen, onderschreef hiermee het recht van personen met een handicap op onderwijs. Om dit recht te verwezenlijken zonder discriminatie en op basis van gelijke kansen, engageert de overheid zich om een inclusief onderwijssysteem uit te bouwen op alle onderwijsniveaus.
- In 2009 werd het recht op redelijke aanpassingen voor studenten met een functiebeperking verankerd in de Codex Hoger Onderwijs. In 2014 werd het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO) eveneens decretaal verankerd in de Codex Hoger Onderwijs (25 april 2014), met als de kerntaak de Vlaamse Overheid en hogescholen en universiteiten te ondersteunen bij de realisatie van inclusief hoger onderwijs.
- In 2020 werden in het Romecommuniqué de tien beginselen en richtlijnen voor de versterking van de sociale dimensie van de Europese hogeronderwijsruimte naar voren geschoven (EHEA, 2020). In het Tiranacommuniqué van 2024 wordt daarop verder gebouwd, door de uitwerking van een set van indicatoren om de implementatie van deze beginselen en richtlijnen te monitoren (EHEA, 2024).
- In de Belgische grondwet werd in 2021 artikel 22ter ingevoerd. Hiermee is inclusie een recht geworden voor personen met een beperking, in navolging van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap van 13 december 2006.
- In de nasleep van de COVID-19-pandemie werd in 2021-2022 een Vlaanderenbreed beleid rond mentaal welzijn studenten geïmplementeerd.
- Daarnaast werd in Vlaanderen in 2022 het decreet rond studie-efficiëntie en studievoortgang goedgekeurd. In 2023 ging ook het decreet over grensoverschrijdend gedrag in het hoger onderwijs in voege, waardoor studenten nu een wettelijke bescherming tegen grensoverschrijdend gedrag kennen, gelijkwaardig aan die van medewerkers.
- Het streven naar maximale leerkansen voor elke lerende werd in 2024 opgenomen in doelstellingen van Vizier 2030 (Vlaamse Regering, 2024), de Vlaamse vertaling van de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties in 2015.
- Er werden in de Vlaamse context ook diverse leidraden uitgewerkt ter ondersteuning van inclusief beleid en praktijk (Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs, 2017, 2021, 2024) en er werden recentelijk andere engagementsverklaringen uitgewerkt, zoals de Engagementsverklaring van de VLIR en de Jonge Academie uit 2023 en het 'Manifest voor een duurzame toekomst' uit 2021 (Emmers, Pulinx, & Schrooten, 2021).

- Binnen de Vlaamse Onderwijsraad kwam in 2021 de geactualiseerde engagementsverklaring, getiteld 'Diversiteit als meerwaarde: engagementsverklaring van de Vlaamse Onderwijswereld' tot stand door de onderwijspartners van het leerplichtonderwijs. Voor het hoger onderwijs werd in 2005 een engagementsverklaring uitgewerkt binnen de Vlaamse Onderwijsraad, getiteld 'Diversiteit als meerwaarde: engagementsverklaring van het Vlaamse hoger onderwijs';
- De Vlaamse Onderwijsraad bracht verschillende adviezen uit rond het thema, zoals het advies uit 2018 rond het diversiteitsbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs, het advies uit 2019 rond een diversiteitssensitief personeelsbeleid als hefboom voor democratisering in hoger onderwijs, het advies uit 2020 rond een krachtig GOK-beleid en het advies uit 2022 rond sociale inclusie in het hoger onderwijs. De Vlaamse Onderwijsraad heeft in het verleden ook actief bijgedragen aan het uitwerken van mogelijkheden om kansengroepen in het hoger onderwijs te registreren. Hij werkte daartoe eerder een registratiesysteem (2008, 2015) en een handleiding (2009) uit. In 2020 pleitte de Vlaamse Onderwijsraad nog voor de registratie van kansengroepen op Vlaams niveau.

3 Definities

Er bestaan veel verschillende kaders en definities van de termen diversiteit, gelijke kansen en inclusie. In deze engagementsverklaring kiezen we ervoor om deze begrippen, in de context van het hoger onderwijs, als volgt te definiëren (zie Djait, 2021):

- Diversiteit gaat om 'het erkennen en herkennen van zowel zichtbare als onzichtbare verschillen' (p. 277). Het gaat dan bijvoorbeeld om verschillen op vlak van leeftijd, herkomst, socio-economische situatie, gezinssituatie, gender, identiteit en seksualiteit, etc. De Vlaamse Onderwijsraad vertrekt hierbij van het kruispuntdenken: identiteit kan gezien worden als een kruispunt met meerdere dimensies die elkaar beïnvloeden. Elke identiteit kan dus door diverse kenmerken worden omschreven (Vlaamse Onderwijsraad, 2022d).
- 'Equity' gaat om 'het creëren van een omgeving waaraan studenten en medewerkers met hun uiteenlopende kenmerken en competenties met gelijke startkansen kunnen of mogen deelnemen' (p. 277). In deze engagementsverklaring wordt de term 'equity' vrij vertaald als gelijke kansen.
- Inclusie gaat om 'het creëren van een omgeving waaraan studenten en medewerkers met hun uiteenlopende kenmerken en competenties gelijkwaardig kunnen deelnemen en zich gerespecteerd en gewaardeerd voelen, met als resultaat dat medewerkers en studenten ervaren dat ze erbij horen en tot hun recht kunnen komen' (p. 278).

Wanneer we het in deze engagementsverklaring hebben over Universeel Ontwerp, dan gaat het over een omgeving die diversiteit als uitgangspunt neemt (SIHO, 2020). De leer-, leef- en werkomgeving is ontworpen om tegemoet te komen aan de behoeften van alle studenten en medewerkers, zodanig dat ze allen kunnen participeren en optimale kansen krijgen.

4 Partners

Deze engagementsverklaring gaat uit van de onderwijspartners vertegenwoordigd in de Raad Hoger Onderwijs [in alfabetische volgorde]:

- Algemene Centrale der Openbare Diensten (ACOD)
- Christelijke Onderwijscentrale (COC)
- Verenigde Verenigingen
- Vlaamse Hogescholenraad

- Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR)
- Vlaamse Vereniging voor Studenten (VVS)
- Vrij Syndicaat voor het Openbaar Ambt (VSOA-Onderwijs),
in samenwerking met het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO).

Na overleg in de schoot van de Vlaamse Onderwijsraad verklaren alle hierboven genoemde partners aandacht te hebben voor en maatregelen te nemen ter ondersteuning van diversiteit, gelijke kansen en inclusie. Dat behoort tot de essentie van hun opdracht en ze nemen hiertoe gezamenlijk het engagement op.

De hogeronderwijspartners vragen aan de Vlaamse Regering om zich aan te sluiten bij deze verklaring, door de realisatie van de engagementen te ondersteunen en door bij toekomstig beleid oog te hebben voor diversiteit, gelijke kansen en inclusie in het hoger onderwijs. Ze vragen ook om de randvoorwaarden te scheppen zodat de hogeronderwijsactoren hun maatschappelijke opdracht kunnen vervullen en hun gemeenschappelijke engagementen kunnen opnemen.

5 Engagements

- 1 Elke hogeronderwijspartner ontwikkelt een *visie* rond het belang en de meerwaarde van diversiteit, gelijke kansen en inclusie, om zo een antwoord te bieden op de (super)diversiteit in de huidige maatschappij. Die visie wordt uitgedragen en wordt doorleefd: elkeen die fungeert in de context van het hoger onderwijs is mee verantwoordelijk voor het uitdragen van die visie en het nemen van acties. Op deze manier wordt bijgedragen tot verdere bewustwording en een cultuur van inclusie in het hoger onderwijs en in de maatschappij in zijn geheel.
- 2 De visie wordt vertaald naar *beleid* en krijgt vorm via *concrete acties*.
 - De uitwerking en opvolging van beleid en praktijken rond diversiteit, gelijke kansen en inclusie maakt een integraal deel uit van de kwaliteitscultuur binnen elke instelling.
 - De inclusieve leer- en leefomgeving voor alle studenten en medewerkers gaat uit van Universeel Ontwerp, met daarnaast aandacht voor specifieke doelgroepen waar nodig.
- 3 Deze concrete acties rond diversiteit, gelijke kansen en inclusie richten zich op de *transitie(momenten)* doorheen het hoger onderwijs. De hogeronderwijspartners ...:
 - ...streven naar een brede *instroom* in ons huidige hogeronderwijssysteem dat wordt gekenmerkt door een vrije studiekeuze en een brede toegang. Het welkomstbeleid naar (toekomstige) studenten toe is warm en inclusief, en er wordt in samenwerking met de partners uit het secundair onderwijs gewerkt aan kansrijke oriëntatie en een degelijke onderwijsloopbaanbegeleiding in de overgang van secundair naar hoger onderwijs.
 - ...ondersteunen de *doorstroom* van studenten doorheen hun studieloopbaan in het hoger onderwijs, door in te zetten op de leerprestaties én *sense of belonging* van studenten. Studenten worden ondersteund bij heroriëntatie, ongeacht welke vorm die aanneemt.
 - ...spannen zich in om te bewaken dat de aandacht voor diversiteit, gelijke kansen en inclusie in het hoger onderwijs zich ook vertaalt in de *uitstroom* naar de arbeidsmarkt toe, met voldoende kansen op volwaardige tewerkstelling. Ook via de uitbouw van een professionaliseringsaanbod draagt het hoger onderwijs bij aan het levenslang en levensbreed leren.

- 4 Niet alleen de leeromgeving, maar ook de leefomgeving van studenten is inclusief en veilig:
- Er zijn diverse laagdrempelige mogelijkheden voor *studentenparticipatie aan het beleid* en er worden acties genomen om de toegankelijkheid ervan te bevorderen.
 - De *studentenverenigingen* stellen zich inclusief op, zowel op vlak van activiteiten als op vlak van leden, opdat iedereen zich er kan thuis voelen. De hogeronderwijsinstellingen treden hierbij faciliterend op. De waarde van diverse studentenverenigingen voor specifieke groepen wordt erkend in het hoger onderwijs.
 - Ook de diensten *studentenvoorzieningen* voorzien een divers aanbod dat op verschillende vlakken bijdraagt aan de verwelkomende leefomgeving voor alle studenten.
- 5 De hogeronderwijspartners vertrekken bij de *opbouw van curricula* en bij het *maken van pedagogisch-didactische ontwerpkeuzes* vanuit een inclusieve visie. Dit resulteert in een doordachte keuze, vormgeving en opeenvolging van opleidingsonderdelen, een waarderend taalbeleid, de integratie van hedendaagse thema's, etc.
- De curricula worden ook zodanig vormgegeven dat studenten doorheen hun studie in het hoger onderwijs *competenties* ontwikkelen die nodig zijn om diversiteitssensitief en -responsief te handelen, ook in hun latere professionele loopbaan.
- 6 Het hoger onderwijs is een inclusieve en veilige *werkomgeving voor alle medewerkers*:
- Het *arbeidsklimaat en HR-beleid* is inclusief en diversiteitssensitief en -responsief, gaande van de actieve rekrutering van ondervertegenwoordigde groepen, de aanwerving en het onthaalbeleid, de ondersteuning doorheen de verdere loopbaan, tot het uitstroombeleid.
 - De aandacht voor diversiteit en inclusie wordt ingebed in een *waarden- en normenkader* en er heerst een sociaal veilige *cultuur* die erop toeziet dat dat kader wordt toegepast door alle medewerkers.
 - Voor alle medewerkers die werkzaam zijn in het hoger onderwijs, en in het bijzonder voor docenten en onderwijsteams, wordt *professionalisering* rond diversiteit en inclusie structureel verankerd. Professionalisering is gericht op bewustwording, maar ook op het ontwikkelen van diversiteitssensitieve en -responsieve houding.
- 7 De *evoluties* met betrekking tot diversiteit, gelijke kansen en inclusie worden *opgevolgd*. De hogeronderwijspartners meten de impact van hun eigen beleid en acties, en leveren blijvend inspanningen om ook op Vlaams niveau de in-, door- en uitstroom doorheen het hoger onderwijs te monitoren. De Vlaamse Onderwijsraad engageert zich om op regelmatige basis en in samenwerking met partnerorganisaties goede praktijkvoorbeelden uit te wisselen en de impact van de opgenomen engagementen mee op te volgen.

Brussel, 8 oktober 2024

Algemene Centrale der Openbare Diensten (ACOD)	Christelijke Onderwijscentrale (COC)
Verenigde Verenigingen	Vlaamse Hogescholenraad
Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR)	Vlaamse Vereniging voor Studenten (VVS)
Vrij Syndicaat voor het Openbaar Ambt (VSOA-Onderwijs)	Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO)

Bronnenlijst

Vlaamse Onderwijsraad

Vlaamse Onderwijsraad. (2005). [Diversiteit als meerwaarde: Engagementsverklaring van het Vlaams hoger onderwijs](#). 31 mei 2005.

Vlaamse Onderwijsraad. (2021). [Diversiteit als meerwaarde: Engagementsverklaring van de Vlaamse onderwijswereld](#). 1 december 2021.

Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. (2020). [Spots op gelijke onderwijskansen. Advies met beleidsvoorstellen voor krachtig GOK-beleid](#), 21 februari 2020.

Vlaamse Onderwijsraad, Overlegplatform Studiekeuze van secundair naar hoger onderwijs. (2023). [Instrumenten in de overgang van secundair naar hoger onderwijs](#).

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. (2008). [Advies over de registratie van kansengroepen](#). 15 april 2008.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. (2009). [Handleiding registratie van kansengroepen](#). 10 februari 2009.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. (2015). [Advies over de registratie van kansengroepen \(actualisering\)](#). 21 april 2015.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2018). [Advies over het diversiteitsbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs](#), 11 september 2018.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2019a). [Uitdagingen en kansen voor een toekomstgericht hoger onderwijs](#), 11 juni 2019.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2019b). [Een diversiteitssensitief personeelsbeleid als hefboom voor democratisering](#), 12 november 2019.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2021a). [Bouwstenen voor een betaalbaar hoger onderwijs. Advies n.a.v. resultaten studiekostenmonitor hoger onderwijs](#), 11 mei 2021.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2021b). [Aandachtspunten bij de toegang tot het hoger onderwijs en het toelatingsexamen Diergeneeskunde](#), 30 september 2021.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2022a). [Instroom en optimalisatie van studie-efficiëntie in hoger onderwijs. Advies bij het voorontwerp van decreet over de instroom en het optimaliseren van de studie-efficiëntie en overige organisatorische aspecten hoger onderwijs](#), 15 februari 2022.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2022b). [Instroom en studie-efficiëntie in hoger onderwijs. Bijkomend advies over het voorontwerp van decreet over instroom en studie-efficiëntie](#), 28 april 2022.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. (2022c). [Een gegarandeerde basisfinanciering voor het hoger onderwijs. Advies n.a.v. de OESO-review 'Resourcing Higher Education in the Flemish Community of Belgium'](#), 10 mei 2022.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. (2022d). [Hefbomen en voorwaarden voor een grotere sociale inclusie van kansengroepen in het hoger onderwijs](#), 18 oktober 2022.

Overige bronnen

Cincinnati, S. (2020). *Navigating the road to study success: The importance of study choices after first-year failure in the Flemish open access higher education system*. [doctoraatsthesis] VUB.

Codex Hoger Onderwijs, Artikel II.117 tot en met II.119, artikel II.276 § 3 en artikel III.67. Decr. van 25/04/2014 B.S. 25/09/2014

Departement Onderwijs en Vorming (2023). [Omgevingsanalyse van het beleidsdomein Onderwijs en Vorming](#).

Djait, B. (2021). Let's agree to disagree. Van een diversiteitsbeleid naar een beleid rond 'diversiteit, equity en inclusie' in: Pulinx, R., Schrooten, M., et al. (reds.), *Diversiteit in het hoger onderwijs: Van theoretisch kader naar praktijkgerichte verandering*. Uitgeverij ASP nv, 273-282.

Emmers, E., Pulinx, R., et al. (2021). Diversiteit, manifest voor een duurzame toekomst in: Pulinx, R., Schrooten, M., et al. (reds.), *Diversiteit in het hoger onderwijs: Van theoretisch kader naar praktijkgerichte verandering*. Uitgeverij ASP nv, 305-317.

EHEA (2020). [Rome Ministerial Communiqué Annex II: Principles and guidelines to strengthen the social dimension of higher education in the EHEA](#).

EHEA (2024). [Tirana Ministerial Communiqué](#).

Geldof, D. (2015). *Superdiversiteit: hoe migratie onze samenleving verandert*. Acco.

Hemseloet, E. (2021). Democratisering van het hoger onderwijs: realiteit of uitdaging? in: Pulinx, R., Schrooten, M., et al. (reds.), *Diversiteit in het hoger onderwijs: Van theoretisch kader naar praktijkgerichte verandering*. Uitgeverij ASP nv, 67-84.

Jacobs, D., & de Jong, M. (2021). De inclusieve uitdaging van het hoger onderwijs in België en Nederland in: Pulinx, R., Schrooten, M., et al. (reds.), *Diversiteit in het hoger onderwijs: Van theoretisch kader naar praktijkgerichte verandering*. Uitgeverij ASP nv, 27-46.

NVAO (2023). *Systeembrede analyse 2022-2023: Inclusie, differentiatie en diversiteit in hogeronderwijsinstellingen*.

Schrooten, M., Emmers, E., & Pulinx, R. (2021). Diversiteit in het hoger onderwijs: Het is aan ons! in: Pulinx, R., Schrooten, M., et al. (reds.), *Diversiteit in het hoger onderwijs: Van theoretisch kader naar praktijkgerichte verandering*. Uitgeverij ASP nv, 13-25.

SERV (2020). [Advies diversiteit binnen het onderwijzend personeel](#). 25 augustus 2020.

Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (2017). [Ondersteuningsmodel Inclusief Hoger Onderwijs: van beleid naar praktijk](#). SIHO.

Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (2020). [Universeel Ontwerp: van beleid naar praktijk](#). SIHO.

Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (2024). [Inclusieve maatregelen: van beleid naar praktijk](#). SIHO.

Vlaamse Regering. (2024). [Vizier 2030, de Vlaamse vertaling van de Sustainable Development Goals \(SDG's\)](#).

VLIR en Jonge Academie (2023). [Engagementsverklaring diversiteit](#). 14 december 2023.

